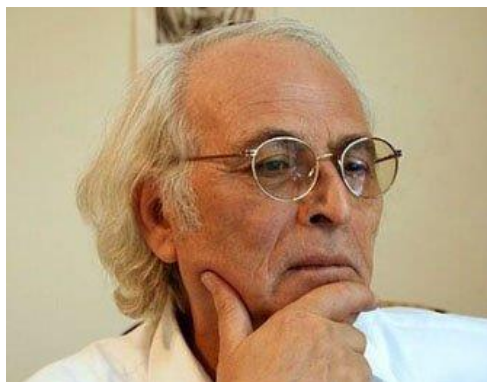

آثاری که به ما ارث رسیده نیازمند تصحیح است

دکتر ضیا موحد در سال ۱۳۲۱ در اصفهان متولد گردید و در همان شهر تحصیلات ابتدائی و متوسطه خود را به پایان برد و برای ادامه تحصیل در رشته فیزیک وارد دانشگاه تهران شد. وی پس از اخذ مدرک های لیسانس و فوق لیسانس برای تکمیل تحصیلات خود راهی انگلستان شد و پس از مدتی با دکترای فلسفه و منطق به ایران بازگشت و به عضویت هیات علمی وزارت علوم، مرکز اسناد و مدارک علمی، انجمن حکمت و فلسفه ایران و کمیته کنگره منطق و ... در آمد.

حاصل تحقیقات دکتر موحد چندین مقاله و کتاب به زبان فارسی و انگلیسی است که مشهورترین آنها کتاب «درآمدی به منطق جدید» است که در سال ۱۳۶۹ جایزه کتاب برگزیده را از آن اخذ کرد.

حضور دکتر ضیاء موحد در مرکز پژوهشی میراث مکتوب سبب شد تا گفت و گویی اجمالی درباره وضعیت فعلی تحقیق در زمینه تاریخ علم با ایشان انجام دهیم.

***

به عنوان نخستین پرسش، جناب آقای دکتر موحد به عقیده شما اقداماتی که تاکنون در زمینه تصحیح متون در حوزه تاریخ علم برداشته شده، آیا در رفع چالش ها و آسیب های موجود موثر بوده است و حال برای شناخت بیشتر تاریخ علم کشورمان چه باید کرد؟

خوشبختانه مطالعات تاریخ علم در ایران مدتی است به صورت جدی آغاز شده است. حتی دانشگاه تهران پژوهشکده ای را با این عنوان تأسیس کرده و بسیاری در زمینه تاریخ نجوم، تاریخ ریاضیات و تاریخ علوم دیگر به تحقیق مشغولند. بنده نیز در تاریخ منطق اخیراً شروع به کار کرده ام. زمانی که به ایران بازگشتم بیشتر وقتم را صرف تدریس و تعلیم در زمینه منطق جدید کردم و حال با یک ابزار قوی تر سراغ منطق قدیم رفته ام و موفق شدم موضوعات جالبی را در منطق قدیم کشف کنم و این مطالب را در سطح بین المللی منتشر کرده ام و در

مقالاتم به این موارد ارجاع می دهم که چنین صحبتی را ابن سینا قبل از یک دانشمند غربی گفته است. نکات بسیاری در منطق قدیم و دانشمندان اسلامی و ایرانی است که بزرگان ما به خصوص ابن سینا در منطق کارهایی دارد که از زمان خود تا قرن بیستم جلوتر بوده است. اما در اواسط قرن بیستم مطالب ابن سینا به خصوص در مسائل منطقی مطرح شد.

از گفته های شما می توان این گونه برداشت کرد که پژوهشگران تاریخ علم با بسیاری از منابع ناآشنا هستند و به همین دلیل است که تحقیق در حوزه تاریخ علم تا دهه اخیر کم رنگ بوده است.

موضوع مسلم این است که امروز بیش از هر زمانی احساس می کنیم که کتاب هایی که به ما ارث رسیده نیازمند تصحیح است. مدتی است که برای بررسی منطقیات ابن سینا گروهی در انجمن حکمت و فلسفه ایران تشکیل داده ایم و هر هفته جلسه ای برای خواندن متن شفاء تشکیل می شود. در این جلسات متوجه شدیم همان چاپ مصر که غربی ها به آن ارجاع می دهند تا چه اندازه مغلوپ است؛ از نقطه گذاری، پارگراف بندی و حتی خواندن خود متن. این موضوع نشان دهنده آن است که این نسخه نیاز به تصحیح مجدد دارد و خوشبختانه امروز اخبار خوشی که می توانم بدهم این است که نسخه ای از شفاء در ترکیه یافت شده که در زمان حیات ابن سینا نوشته شده است. این نسخه حواشی دارد که این حواشی هنوز معلوم نیست که خط ابن سیناست و یا خط فرد دیگری است. اگر این خبر صحت داشته باشد و آن نسخه از نظر کتابشناسی معتبر باشد می توان به جرأت گفت اتفاق مهمی در شناخت ابن سینا و آثار او رخ داده است.

اشاره کردید که در حال حاضر منابعی به جوانان معرفی می شود که مغلوپ است و اگر این منابع ترجمه شده، ترجمه درستی ندارد. باعث تأسف است که جوانان پژوهشگر ما نیز به علم غربی بیش از مطالعه علوم اسلامی علاقه مند هستند. برای رفع برخی از آسیب هایی که گریبانگیر تاریخ علم ما شده چه پیشنهادی دارید؟

علم یک جریان در حال رشد است و علمی که رشد نکند و کسی ادعا کند که به انتها رسیده است، علم نیست. بنابراین تاریخ علوم اسلامی یک حلقه بسیار مهمی از تاریخ علم جهان است. یکی از محققین نوشته بود ما سه دوره روشن اندیشی و نهضت علمی در جهان داشته ایم؛ یک دوره، دوره یونان است. زمانی که چراغ علم در یونان خاموش می شود در کشورهای اسلامی روشن می شود و آن دوره در این کشورها از قرن دوم تا قرن هفتم هجری قمری است. این دوران دومین دوره نهضت علمی در جهان محسوب می شود. پس از دوره اسلامی به دوره نهضت علمی اروپا می رسیم. یعنی اگر ما سه دوره رنسانس علمی در جهان داشته باشیم، یکی از این دوران

رنسانس متعلق ایران است که در آن کتب یونانی ترجمه می شود و از یک زمان به بعد دانشمندان ما تنها مترجم نیستند و در تألیف سهیم هستند. زمانی که شاگرد ابن سینا به او می گوید تعلیقه بر کتابش بنویسد می گوید من می خواهم کتاب تألیف کنم و ابن سینا با این کار سنت تألیف کتاب را آغاز می کند. بعد از آن کتاب های ابن سینا است که مورد توجه قرار می گیرد و شهامت علمی در دانشمندان ما برای اجتهاد و نوآوری شکل می گیرد. متأسفانه با دوره رنسانس در غرب و عقب افتادن ما، به گونه ای مغلوب غرب شدیم که این موضوع به شکل دو عکس العمل خود را نشان داد که هر دو اشتباه بود. اول آنکه فکر کنیم هرچه در غرب است مهم است و ما چیزی برای عرضه نداریم و از سوی دیگر بگوییم غربی ها هرچه دارند از ما گرفتند که هر دو این طرز تفکر از لحاظ تاریخ علم رد شده است. تاریخ علم ما بخشی از تاریخ علم جهان است که تکامل پیدا کرده _ هرچند بسیاری از دانش های آن بی اعتبار شده - اما آنچه حائز اهمیت است مقدار زیادی مطالب دست نخورده و قابل ذکر در کتب دانشمندان ما باقی مانده است.

در سال های اخیر برای پر کردن این خلاء اقداماتی صورت گرفته است؟

پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران دوره هایی تشکیل داده و دانشجویان خوبی در این زمینه تربیت کرده و به کوشش این دانشجویان تزه های خوبی هم نوشته شده است. من امیدوارم بعضی از این تزه ها را پژوهشکده تاریخ علم، انجمن حکمت و فلسفه و مرکز پژوهشی میراث مکتوب منتشر کند.

ظاهراً شما نیز در انتشارات هرمس در این زمینه کارهایی در دست انجام دارید؟

در انتشارات هرمس هم اکنون مجموعه مقالات انگلیسی در دست انتشار دارم که مطالب آن مربوط به منطق اسلامی و ایرانی است. این مجموعه مقاله به کمک دانشجویانی به فارسی ترجمه شده است و به زبان های انگلیسی و فارسی در دست چاپ است.

جناب آقای دکتر موحد در پایان دیدگاه شما درباره بی اخلاقی های علمی مانند سرقت ادبی و کتابسازی که هم اکنون در دانشگاه های کشور به وفور دیده می شود چیست و برای حل این مشکل چه پیشنهادی دارید؟

این اتفاق همیشه در تاریخ افتاده است و می افتد. در خارج از ایران موتورهای جست و جو برای کشف تقلب وجود دارد ولی در ایران این امکانات دیده نمی شود. در این دوران که به خصوص کتاب ها و مقالاتی روی

سایت ها گذاشته شده و افراد به آسانی برای نوشتن مقالات و تزه‌ای خود از آن استفاده می کنند باید منتقدانی تربیت شوند که با نقد مچ این افراد را بگیرند و مانع آنها شوند.

<http://mirasmaktoob.ir/fa/news/۲۹۸۸>